

PIOTR BÓRAWSKI

ANETA BELDZYCKA-BÓRAWSKA

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ZRÓŻNICOWANIE KONDYCJI FINANSOWEJ GOSPODARSTW MLECZNYCH

Streszczenie

Celem badań było poznanie i ocena sytuacji ekonomicznej gospodarstw mlecznych w regionie FADN Mazowsze i Podlasie. W pracy wykorzystano dane pierwotne pochodzące z badań własnych przeprowadzonych w 2013 roku na grupie 100 gospodarstw wybranych w sposób celowy. Badaną zbiorowość podzielono ze względu na liczbę krów na następujące grupy: do 10 krów (9 gospodarstw), 11–20 krów (27 gospodarstw), 21–30 krów (31 gospodarstw), 31–40 krów (14 gospodarstw) oraz powyżej 40 krów (19 gospodarstw). W badaniach wykorzystano metodę ankiety z zastosowaniem kwestionariusza wywiadu. Z badań wynika, że sytuacja ekonomiczna gospodarstw ulegała poprawie w miarę powiększania się liczby krów w gospodarstwie. Objęte badaniami gospodarstwa charakteryzowały się niskim poziomem zadłużenia, co miało wpływ na utrzymanie się wysokich wskaźników płynności.

Słowa kluczowe: gospodarstwa mleczne, wyniki ekonomiczne, wskaźniki płynności i rentowności

Wprowadzenie

Współczesna konkurencja rynkowa wymaga od rolników podejmowania działań zmierzających do zwiększenia produkcji mleka, przeprowadzania inwestycji, unowocześniania i dostosowania gospodarstw do standardów UE oraz poszukiwania sposobów na poprawę sytuacji ekonomicznej.

W literaturze przedmiotu prowadzona jest dyskusja naukowa – czy gospodarstwo rolne może być traktowane jak przedsiębiorstwo? Wielu ekonomistów stoi na stanowisku, że jeżeli gospodarstwo sprzedaje na rynek i kupuje środki do produkcji rolnej to ma cechy przedsiębiorstwa. Podmiot taki charakteryzuje się wyodrębnieniem ekonomicznym, prawnym i organizacyjnym oraz funkcjonuje samodzielnie¹.

¹ W. Ziętara, *Miary wielkości gospodarstw i przedsiębiorstw rolniczych*, „Roczniki Nauk Rolniczych” 2009, seria G, t. 96, z. 4, s. 267–276.

Jedną z możliwości rozwoju gospodarstw jest wzrost skali produkcji, w tym liczby krów mlecznych. W Polsce można zaobserwować tendencję polegającą na wzroście liczby krów w gospodarstwach obszarowo dużych. Właściciele gospodarstw posiadających małą liczbę krów rezygnują jednak z działalności. W grudniu 2013 roku populacja bydła liczyła w Polsce 5595,5 tys. sztuk, w tym pogłowie krów mlecznych 2299,1 tys. sztuk i było o 0,9% większe w porównaniu z grudniem 2012 roku². Rośnie natomiast średnia wydajność mleczna krów, która w 2011 roku wynosiła w Polsce 4776 litrów/krowę³. Wydajność mleczna krów w wielu krajach UE przewyższa jednak wydajność w Polsce. W 2009 roku wydajność mleczna krów w Wielkiej Brytanii wynosiła 7101 l/krowę, w Niemczech – 6643, a w USA – 9331 l/krowę⁴. Z danych wynika więc, że gospodarstwa mleczne w Polsce mają szansę na poprawę konkurencyjności z uwzględnieniem wydajności mlecznej krów. Według Ziętary⁵ na rynku mają szansę utrzymać się gospodarstwa o większej skali produkcji, utrzymujące 10 krów i więcej⁶. Gospodarstwa utrzymujące do 10 krów nie mają szans utrzymania się na rynku ze względu na rosnące wymagania jakościowe i ilościowe rynku. Średnia wielkość stada krów w Polsce w 2010 roku wynosiła 5,9 sztuk i była niższa niż w krajach UE-15 (42,2 sztuk) we wszystkich krajach UE-27 (11,2 sztuk)⁷. Stan taki ma wpływ na niższy poziom dochodów rolniczych oraz ogranicza konkurencyjność gospodarstw mlecznych w Polsce⁸.

W rozwoju gospodarstw zajmujących się chowem krów ważnym czynnikiem jest wyposażenie obór oraz budynków gospodarczych. Zmechanizowanie prac udajowych krów, zadawania pasz oraz usuwania obornika pozwala zmniejszyć koszty zatrudnienia w gospodarstwie.

Ważną kwestią jest również postęp genetyczny i hodowlany oraz dobrostan zwierząt. Jak podaje Ziętara⁹ w polskim mleczarstwie odnotowano spadek pogłowia krów mlecznych w latach 1990–2011, co związane było z eliminacją krów o niższej wydajności mlecznej¹⁰. Wzrost wydajności mlecznej krów jest wynikiem postępu biologicznego i hodowli ras wysokomlecznych oraz postępu technicznego głównie dotyczącego wyposażenia budynków¹¹.

² Rynek mleka 2014, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB, Warszawa.

³ Roczniki Statystyczne Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich, GUS, Warszawa 2012.

⁴ Ibidem.

⁵ W. Ziętara, *Stan i kierunki zmian w produkcji mleka w Polsce*, „Roczniki Nauk Rolniczych” 2006, seria G, t. 93, z. 1, s. 10.

⁶ Ibidem, s. 7–13.

⁷ *Gospodarstwa rolne w Polsce na tle gospodarstw Unii Europejskiej-wpływ WPR*, red. W. Poczta, Powszechny Spis Rolny 2010.

⁸ H. Runowski, *Ekonomika rolnictwa-przemiany w gospodarstwach rolnych*, w: *Rolnictwo, gospodarka żywnościowa, obszary wiejskie – 10 lat w Unii Europejskiej*, red. N. Drejerska. Wyd. SGGW, Warszawa 2014, s. 31–48.

⁹ W. Ziętara, *Organizacja i ekonomika produkcji mleka w Polsce, dotychczasowe tendencje i kierunki zmian*, „Roczniki Nauk Rolniczych” 2012, seria G, t. 99, z. 1, s. 49.

¹⁰ Ibidem, s. 43–57.

¹¹ W. Ziętara, *Ekonomiczne i organizacyjne problemy produkcji mleka przy wysokiej wydajności mlecznej krów*, „Roczniki Nauk Rolniczych” 2007, seria G, t. 93, z. 2, s. 27–36.

Ważnym czynnikiem decydującym o sytuacji ekonomicznej gospodarstw jest kwotowanie produkcji mleka. Cechą tego systemu jest ustalenie wielkości produkcji dla danego kraju, w tym dla poszczególnym producentów i nakładanie kar za przekroczenie limitów produkcyjnych¹². Sytuacja może ulec zmianie po zniesieniu systemu kwotowania produkcji mleka. Rolnicy będą produkować więcej mleka, co w konsekwencji może doprowadzić do spadku jego cen i właściciele gospodarstw z małymi stadami krów mogą zrezygnować z produkcji¹³.

W artykule zaprezentowano metody badań, sytuację ekonomiczną objętych badaniami gospodarstw, wskaźniki płynności, rentowności i obrotowości oraz opinie rolników na temat czynników decydujących o sytuacji ekonomicznej gospodarstw.

Cel i metodyka badań

Celem badań była ocena kondycji finansowej gospodarstw zajmujących się produkcją mleka. W celu dokładnej analizy sytuacji gospodarstw mlecznych autor poszukiwał odpowiedzi na następujące pytania:

1. Jaka jest sytuacja ekonomiczna objętych badaniami gospodarstw?
2. Jak kształtują się wskaźniki płynności, rentowności i obrotowości gospodarstw?
3. Jakie czynniki zewnętrzne sprzyjają rozwojowi gospodarstw mlecznych a jakie je utrudniają?
4. Jakie działania należy podjąć w gospodarstwach mlecznych, aby poprawić ich sytuację ekonomiczną?

Badania przeprowadzono w 2013 roku i obejmowały one wyniki z działalności jakie uzyskały gospodarstwa mleczne funkcjonujące w regionie FADN Mazowsze i Podlasie (podlaskie, mazowieckie, łódzkie, lubuskie). W opracowaniu wykorzystano również dane GUS. Region ten został wybrany dlatego, że mleko jest tam główną gałęzią produkcji. W 2010 roku w województwach tego regionu występowało 52,9% populacji krów w Polsce, w tym: w województwie mazowieckim – 20,5%, podlaskim – 17,3%, łódzkim – 8,1% oraz lubelskim – 7,0%¹⁴.

Przedmiotem badania były wyniki ekonomiczne gospodarstw mlecznych oraz wskaźniki płynności, rentowności i obrotowości gospodarstw mlecznych.

W analizie wyników badań wykorzystano metody opisowe i tabelaryczne, natomiast w procesie zbierania danych wykorzystano metodę ankiety z kwestionariuszem wywiadu.

Dobór gospodarstw był celowy a gospodarstwa musiały prowadzić chów bydła mlecznego i uzyskiwać minimum 50% przychodów ze sprzedaży mleka.

¹² H. Runowski, *Teoretyczne i praktyczne aspekty obrotu kwotami mlecznymi w gospodarstwach rolnych*, „Roczniki Nauk Rolniczych” 2006, seria G, t.93, z. 1, s. 15–24.

¹³ P. Bórawski, J. W. Dunn, *Conditioning of milk market development in Poland with particular regard paid to price volatility*, „Economic Science for Rural Development” 2014, nr 35, Proceedings of the 2014 International Conference „Economic Science for Rural Development”, Latvia University of Agriculture, Jelgava, s. 88–96.

¹⁴ Powszechny Spis Rolny 2011.

Wyniki badań i dyskusja

Średnia wydajność mleczna krów wahała się od 3533 litrów w gospodarstwach mających do 10 krów, do 7438 w podmiotach posiadających powyżej 40 krów (tab. 1). Wysoka wydajność mleczna objętych badaniami gospodarstw świadczy o posiadaniu wysokomlecznych ras krów, dbaniu o dobrostan zwierząt oraz o właściwym sposobie żywienia.

Produkcja mleka wykazuje ścisłe zależności z zasobami ziemi, w tym z Trwałymi Użytków Zielonych (TUZ)¹⁵. W objętych badaniami gospodarstwach udział TUZ był na wysokim poziomie i wahał się od 37% w gospodarstwach o liczbie krów 30,1–40 do 54% w gospodarstwach o liczbie krów powyżej 40 oraz do 10 krów.

Wartość majątku trwałego w badanych gospodarstwach była również na wysokim poziomie i rosła w miarę powiększania się liczby krów w gospodarstwie. Również wartość maszyn i urządzeń rosła w miarę powiększania się stada krów w gospodarstwie.

Jednym z czynników decydujących o sytuacji ekonomicznej gospodarstw mlecznych jest wartość produkcji ogółem. Jest to suma wartości produkcji roślinnej, zwierzęcej i pozostałej wytworzonej w gospodarstwie¹⁶. Wartość produkcji ogółem wahała się od 9991,5 zł na 1 ha UR w gospodarstwach o liczbie krów od 10–20 do 17 557,2 zł na 1 ha UR w gospodarstwach ze stadami powyżej 40 krów (tab. 2). Wartość produkcji ogółem była najniższa w grupie gospodarstw posiadających do 10 krów (101 844 zł na gospodarstwo), a najwyższa w grupie gospodarstw o najwyższej liczbie krów – powyżej 40 (1043 775 zł na gospodarstwo).

Tabela 1

Charakterystyka objętych badaniami gospodarstw

Wyszczególnienie	Liczba krów w gospodarstwie				
	do 10	10,1–20	20,1–30	30,1–40	pow. 40
Zatrudnienie(liczba)	1,70	2,01	2,28	2,32	2,25
Powierzchnia UR (ha)	9,66	21,08	34,55	68,12	59,45
Roboczogodziny (h)	1807	2854	6940	10840	11864
Wskaźnik bonitacji gleb	0,759	0,708	0,658	0,934	0,870
Udział TUZ (%)	54	44	40	37	54
Liczba gospodarstw w grupie	9	27	31	14	19
Liczba krów	5	15,6	26,5	37,6	61,1
Wydajność jednostkowa krów (litry)	3533	5017	5903	7300	7438
Wartość maszyn (zł)	60922,2	200211,1	353936,8	492464,3	1120326
Wartość środków trwałych (zł)	1121163	1318484	2172596	4057441	4136451
Wartość środków obrotowych (zł)	46682,7	88242,6	147145,0	305719,9	296380,6

Źródło: badania własne.

¹⁵ J. Cieślík, J. Żmija, *Sytuacja ekonomiczna gospodarstw mlecznych w województwie małopolskim*, „Roczniki Nauk Rolniczych” 2010, seria G, t. 97, z. 3, s. 43–50.

¹⁶ *Wyniki standardowe 2012 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN*, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2014.

Z kolei opłacalność produkcji mleka zależy od poziomu kosztów i przychodów oraz technologii¹⁷. W polskim mleczarstwie wykorzystanie objętościowych i treściwych pasz własnych obniża koszty działalności. W pracy policzono również wskaźnik kosztochłonności jako stosunek kwot kosztów ogółem do wartości produkcji. Z badań wynika, że wskaźnik kosztochłonności produkcji osiągnął wartości najwyższe w gospodarstwach o liczbie krów 10,1–20 (66,36%) oraz do 10 krów (62,13%).

Do oceny sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych wykorzystano dochód rolniczy. Jego wysokość determinuje możliwości wzrostu i rozwoju gospodarstw oraz osiągania przewagi konkurencyjnej¹⁸. Wartość dochodu rolniczego liczonego na 1 ha UR wahała się od 3415 zł na gospodarstwo o liczbie krów 10–20 sztuk do 7581,6 zł w gospodarstwach posiadających powyżej 40 krów. Dochód rolniczy ogółem osiągnął wartości najniższe w grupie gospodarstw o najmniejszej liczbie krów (38 568 zł na gospodarstwo), a najwyższe w gospodarstwach posiadających powyżej 40 krów (450724 zł na gospodarstwo).

Tabela 2

Sytuacja ekonomiczna objętych badaniami gospodarstw (zł)

Wyszczególnienie	Liczba krów w gospodarstwie				
	do 10	10,1–20	20,1–30	30,1–40	pow. 40
Produkcja ogółem	101 844	210 621	395 636	928 954	1 043 775
Produkcja na 1 zatrudnionego	59 908,2	104 786,6	173 524,6	400 411,2	463 900,0
Produkcja na 1 ha UR	10 542,9	9991,5	11 451,1	13 637,0	17 557,2
Produkcja na 1 rbh	56,4	73,8	57,0	85,7	88,0
Wartość dodana brutto	53 989	107 539	217 850	564 310	548 704
Wartość dodana brutto na 1 ha UR	5588,9	5101,5	6305,4	8284,1	9229,7
Wartość dodana brutto na 1 zatrudnionego	31 758,2	53 502,0	95 548,2	243 237,1	243 868,4
Wartość dodana brutto na 1 rbh	29,9	37,7	31,4	51,1	46,2
Wartość dodana netto	45 223	77 011	168 045	484 174	475 064
Wartość dodana netto na 1 ha UR	4681,5	3653,3	4863,8	7107,7	7991,0
Wartość dodana netto na 1 pełnozatrudnionego	26 601,8	38 313,9	73 703,9	208 695,7	211 139,6
Wartość dodana netto 1 rbh	25,0	27,0	24,2	44,7	40,0
Dochód rolniczy ogółem	38 568	70 852	160 930	469 270	450 724
Dochód rolniczy na 1 pełnozatrudnionego	22 687,1	35 249,8	70 583,3	202 271,6	200 321,8
Dochód rolniczy na 1 ha UR	3992,5	3361,1	4657,9	6888,9	7581,6
Dochód rolniczy na 1 rbh	21,3	24,8	23,2	43,3	38,0
Udział dopłat w dochodach (%)	49,9	76,9	51,6	17,7	10,2
Koszty ogółem	63 227	139 769	234 706	459 584	593 051
Kosztchłonność produkcji (%)	62,13	66,36	59,32	49,47	56,82
Wartość produkcji mleka	22 964,5	97 831,5	219 001,3	384 272,0	640 791,1
Cena mleka (zł.)	1,3	1,25	1,40	1,40	1,41
Udział wartości produkcji mleka w produkcji ogółem (%)	22,5	46,4	55,4	41,4	61,4

Źródło: badania własne.

Wskaźnikiem pozwalającym ocenić wpływ wspólnej polityki rolnej na poziom dochodów gospodarstw rolnych jest udział dopłat w dochodach. Wskaźnik ten poli-

¹⁷ R. Rusielik, M. Świtłyk, *Efektywność techniczna produkcji mleka w wybranych europejskich gospodarstwach w latach 2008–2010*, „Roczniki Nauk Rolniczych” 2012, seria G, t. 99, z. 1, s. 88–99.

¹⁸ D. Niezgoda, *Uwarunkowania rentowności gospodarstw rolnych zróżnicowanych pod względem ich wielkości ekonomicznej*, „Roczniki Nauk Rolniczych” 2009, seria G, t. 96, z. 4, s. 155–165.

czono jako relację wartości łącznej kwoty dopłat w gospodarstwach do dochodu rolniczego. Jak można było przewidywać udział dopłat w dochodach był największy w gospodarstwach o najmniejszej skali produkcji. Wynik ten świadczy o tym, że pomoc UE w postaci dopłat jest szczególnie ważna dla gospodarstw o najniższej skali produkcji ponieważ stanowi nawet do 77% dochodów w grupie gospodarstw o liczbie krów 10–20 sztuk. W grupie gospodarstw o największej skali produkcji udział dopłat w dochodach stanowi natomiast zaledwie 10,2%.

Wskaźniki płynności, rentowności i obrotowości gospodarstw mlecznych

W pracy policzono również wskaźniki płynności, rentowności oraz obrotowości. Wskaźniki płynności bieżącej liczono jako relację aktywów obrotowych do zobowiązań krótkoterminowych. Według źródeł literaturowych wartość tego wskaźnika powinna mieścić się w przedziale 1,2–2¹⁹. Najniższe wskaźniki płynności bieżącej uzyskano w grupie gospodarstw posiadających od 10 do 20 krów (0,55), a najwyższe w gospodarstwach posiadających 30–40 krów (3,34). Z badań wynika, że w trzech grupach gospodarstw posiadających powyżej 20 krów uzyskano wyższe wartości wskaźników płynności bieżącej niż określono to w literaturze przedmiotu (tab. 3). Mogło to być spowodowane wysokim poziomem zapasów, inwentarza żywego oraz niskiego poziomu zadłużenia krótkoterminowego²⁰. Specyfika rolnictwa polega jednak na konieczności utrzymania zapasów przez cały rok, co związane jest z ciągłością produkcji. Sprzedaż wszystkich zapasów, np. zbóż w okresie żniw skutkowałaby zatrzymaniem całorocznego cyklu produkcji zwierzęcej²¹. W grupie gospodarstw posiadających do 10 krów nie było możliwości policzenia wskaźników płynności ze względu na brak zobowiązań krótkoterminowych.

Wskaźnik płynności szybkiej policzono jako iloraz aktywów obrotowych pomniejszonych o zapasy do zobowiązań krótkoterminowych. Według źródeł literaturowych powinien on wynosić około 1,0²². W trzech grupach gospodarstw, tzn. powyżej 20 krów uzyskano wyższe wskaźniki od tych ze źródeł literaturowych. Gorzej sytuacja przedstawiała się w grupie gospodarstw o liczbie krów 10–20, gdzie wskaźniki płynności zarówno bieżącej, jak i szybkiej były niższe od wskazań literaturowych, co dowodzi niekorzystnej sytuacji finansowej tych gospodarstw oraz

¹⁹ M. Sierpińska, T. Jachna, *Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2004.

²⁰ M. Wasilewski, A. Galecka, *Płynność finansowa gospodarstw rolnych położonych w województwie lubelskim*, Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie nr 82, *Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej* 2010, s. 267–279.

²¹ D. Zawadzka, R. Ardan, E. Szafraniec-Siluta, *Płynność finansowa a rentowność przedsiębiorstw rolnych w Polsce-ujęcie modelowe*, Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie nr 88, *Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej* 2011, s. 195–207.

²² M. Sierpińska, T. Jachna, *Ocena przedsiębiorstwa...*

wysokiego poziomu zadłużenia krótkoterminowego w stosunku do aktywów obrotowych²³.

W dalszej kolejności policzono wskaźniki rentowności jako relację dochodu kolejno do sprzedaży, aktywów i kapitału własnego. Generalnie im wyższe wskaźniki rentowności, tym lepsza kondycja gospodarstwa. Według Niezgody²⁴ czynnikami determinującymi poziom rentowności gospodarstw jest różne wyposażenie w czynniki produkcji, wielkość kapitału oraz umiejętności i kompetencje rolników. Najniższe wskaźniki rentowności aktywów i kapitału własnego osiągnęły gospodarstwa o najmniejszej liczbie krów, co może być spowodowane słabym wyposażeniem w środki techniczne oraz małym obszarem gospodarowania. Według Niezgody²⁵ jednym z czynników pogarszających rentowność może być fakt, że „praca ludzka służy substytucji ziemi i kapitału przy danych cenach czynników produkcji i produktów rolnych”. Niska rentowność majątku i kapitału własnego w gospodarstwach posiadających do 10 krów jest zjawiskiem niekorzystnym²⁶. Według Felczaka²⁷ niska rentowność „zniechęca rolników do podejmowania nowych innowacji i może zagrażać spłacie kredytów zaciągniętych na poprzednie inwestycje”²⁸.

Najwyższe wskaźniki rentowności aktywów i kapitału własnego osiągnęły gospodarstwa posiadające powyżej 40 krów, co oznacza, że kapitał determinuje efektywność gospodarstw i był utrzymany na odpowiednim poziomie.

Tabela 3

Wskaźniki płynności, rentowności i obrotowości w zależności od liczby krów

Wyszczególnienie	Liczba krów w gospodarstwie				
	do 10	10,1–20	20,1–30	30,1–40	pow. 40
Płynność bieżąca	–	0,55	2,46	3,34	2,84
Płynność szybka	–	0,23	1,02	2,01	1,61
Rentowność sprzedaży	75,9	44,8	111,3	274,4	103,6
Rentowność aktywów	3,9	10,5	11,59	10,4	15,8
Rentowność kapitału własnego	3,9	8,8	10,6	10,6	15,8
Wskaźnik obrotowości majątku ogółem	6,3	21,4	15,7	16,1	16,3
Wskaźnik obrotowości majątku obrotowego	196,8	254,4	233,0	324,3	308,7

Źródło: badania własne.

Interesujące poznawczo było poznanie wskaźników obrotowości gospodarstw. W pracy policzono wskaźniki obrotowości majątku ogółem oraz obrotowości majątku obrotowego. Wskaźniki te informują ilokrotnie nastąpi obrót danym składnikiem zasobów w badanym okresie. W literaturze panuje pogląd, że wyższa wartość

²³ P. Bórawski, *Ocena składników bilansu majątkowego przedsiębiorstw na przykładzie województwa warmińsko-mazurskiego*, Zeszyty Naukowe SGGW, Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej 2008, nr 64, Warszawa, s. 215–225.

²⁴ D. Niezgoda, *Uwarunkowania rentowności...*, s. 161.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Ibidem, s. 155–165.

²⁷ T. Felczak, *Kosztochłonność i rentowność gospodarstw indywidualnych w zależności od typu rolniczego*, Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie nr 89, Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej 2011, s. 102.

²⁸ Ibidem, s. 97–107.

wskaźnika świadczy o bardziej intensywnym wykorzystaniu danego zasobu. Z badań wynika, że wskaźniki obrotowości były najwyższe w grupie gospodarstw o liczbie krów 10,1–20.

Podsumowanie

Przeprowadzone badania oraz analizy literatury pozwalają na wyciągnięcie następujących wniosków:

1. Koncentracja produkcji mleka następuje w gospodarstwach o większej skali produkcji. Gospodarstw o małej skali produkcji (do 10 krów) mają trudności z utrzymaniem się na rynku ze względu na wysokie wymagania jakościowe i ilościowe.
2. Sytuacja ekonomiczna objętych badaniami gospodarstw zależała od wielkości stada krów. Najwyższe dochody liczone średnio na gospodarstwo osiągnęły gospodarstwa o największej liczbie krów (pow. 40). Również w tej grupie gospodarstw odnotowano najwyższą wydajność mleczną krów.
3. Wskaźniki płynności bieżącej i szybkiej były na wysokim poziomie w grupach gospodarstw posiadających powyżej 20 krów, co może świadczyć o finansowej samodzielności gospodarstw, małym zadłużeniu oraz dobrej ich kondycji. Niski poziom wskaźników płynności bieżącej i szybkiej uzyskano w grupie gospodarstw o liczbie krów 10–20, co świadczy o wysokim poziomie zadłużenia krótkoterminowego w stosunku do stanu aktywów obrotowych.
4. Wskaźniki rentowności majątku były zróżnicowane i wahały się od 3,9 w gospodarstwach posiadających do 10 krów do 15,8 w gospodarstwach o najmniejszej liczbie krów (pow. 40). Wynika więc z tego, że duży wpływ na rentowność miał potencjał konkurencyjności gospodarstw reprezentowany przez aktywa.

Literatura

- Bórawski P., Dunn J. W., *Conditioning of milk market development in Poland with particular regard paid to price volatility*, „Economic Science for Rural Development” 2014, nr 35, Proceedings of the 2014 International Conference „Economic Science for Rural Development”, Latvia University of Agriculture, Jelgava.
- Bórawski P., *Ocena składników bilansu majątkowego przedsiębiorstw na przykładzie województwa warmińsko-mazurskiego*, Zeszyty Naukowe SGGW nr 64, Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej, Warszawa 2008.
- Cieślak J., Żmija J., *Sytuacja ekonomiczna gospodarstw mlecznych w województwie małopolskim*, „Roczniki Nauk Rolniczych” 2010, seria G, t. 97, z. 3.
- Felczak T., *Kosztochłonność i rentowność gospodarstw indywidualnych w zależności od typu rolniczego*, Zeszyty Naukowe SGGW, Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej nr 89, Warszawa 2011.
- Niezgoda D., *Uwarunkowania rentowności gospodarstw rolnych zróżnicowanych pod względem ich wielkości ekonomicznej*, „Roczniki Nauk Rolniczych” 2009, seria G, t. 96, z. 4.
- Gospodarstwa rolne w Polsce na tle gospodarstw Unii Europejskiej – wpływ WPR*, red. W. Poczta, Powszechny Spis Rolny 2010.

- Roczniki Statystyczne Rolnictwa i Rozwoju Obszarów wiejskich, GUS, Warszawa 2012.
- Runowski H., *Teoretyczne i praktyczne aspekty obrotu kwotami mlecznymi w gospodarstwach rolnych*, „Roczniki Nauk Rolniczych” 2006, seria G, t. 93, z. 1.
- Runowski H., *Ekonomika rolnictwa-przemiany w gospodarstwach rolnych*, w: *Rolnictwo, gospodarka żywnościowa, obszary wiejskie – 10 lat w Unii Europejskiej*, red. N. Drejerska, Wyd. SGGW, Warszawa 2014.
- Rusielik R., Świtłyk M., *Efektywność techniczna produkcji mleka w wybranych europejskich gospodarstwach w latach 2008–2010*, „Roczniki Nauk Rolniczych” 2012, seria G, t. 99, z. 1.
- Rynek mleka*, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB, Warszawa 2014.
- Sierpińska M., Jachna T., *Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- Wasilewski M., Galecka A., *Płynność finansowa gospodarstw rolnych położonych w województwie lubelskim*, Zeszyty Naukowe SGGW nr 82, Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej, Warszawa 2010.
- Wyniki standardowe 2012 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN*, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2014.
- Zawadzka D., Ardan R., Szafraniec-Siluta E., *Płynność finansowa a rentowność przedsiębiorstw rolnych w Polsce – ujęcie modelowe*, Zeszyty Naukowe SGGW nr 88, Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej, Warszawa 2011.
- Ziętara W., *Stan i kierunki zmian w produkcji mleka w Polsce*, „Roczniki Nauk Rolniczych” 2006, seria G, t. 93, z. 1.
- Ziętara W., *Ekonomiczne i organizacyjne problemy produkcji mleka przy wysokiej wydajności mlecznej krów*, „Roczniki Nauk Rolniczych” 2007, seria G, t. 93, z. 2.
- Ziętara W., *Miary wielkości gospodarstw i przedsiębiorstw rolniczych*, „Roczniki Nauk Rolniczych” 2009, seria G, t. 96, z. 4.
- Ziętara W., *Organizacja i ekonomika produkcji mleka w Polsce, dotychczasowe tendencje i kierunki zmian*, „Roczniki Nauk Rolniczych” 2012, seria G, t. 99, z. 1.

DIFFERENTIATION OF ECONOMIC SITUATION OF DAIRY FARMS

Summary

The aim of the study was to investigate and assess the economic situation of dairy farms in the FADN region of Mazowsze and Podlasie. The study used primary data from studies conducted its own in 2013 on a group of 100 households selected in a targeted manner. The study community was divided by the number of cows in the following groups of up to 10 cows (9 households), 11–20 cows (27 farms), 21–30 cows (31 farms), 31–40 cows (14 farms) and above 40 cows (19 farms). The study used a survey method using a questionnaire interview. The research shows that the economic situation of households has improved as the expansion of the number of cows on the farm. Surveyed farms were characterized by allow level of debt, which had an impact on the maintenance of high liquidity ratios.

Keywords: European integration, dairy farms.

Translated by Piotr Bórawski